

MENELA: QUARANTA ANYS TEIXINT LA XARXA¹

– Equip *eipea*² –

Menela és el nom d'una dona. Pensant en ella, en la Menela, en la Meneliña, afectada d'autisme, es va posar en marxa a Vigo a l'any 1976 el Centro de Educación Especial que duu el seu nom. En la creació del nostre primer número de la revista d'*eipea*, ens va il·lusionar poder-li fer un homenatge en el seu quarantè aniversari amb un reportatge sobre la seva trajectòria. Vàrem posar-nos en contacte amb en **Cipriano Jiménez**, fundador i ànima de la Fundación Menela, per proposar-li la nostra intenció i tot van ser facilitats i l'evocació d'anteriors i amables trobades amb l'únic suggeriment d'una petita i suggestiva contraprestació: una "encerrona", una trobada de feina informal entre els nostres equips- que finalment va esdevenir una reflexió enriquidora i cons-

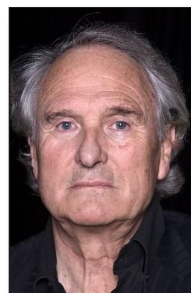

Mural commemoratiu dels 40 anys del Centro de Educación Especial Menela fet per l'Andrés.

cienciosa sobre el món dels autismes i l'evolució de les mirades i les prioritats des dels professionals i les institucions.

Poder comptar amb en Cipriano com a amfitrió suposa un privilegi i un plaer polièdric que ens porta a una conversa que flueix entre l'autisme, la cultura, la gastronomia, la demografia o l'actualitat política i social, recuperant i compartint records, experiències i opinions per igual. En Cipriano Luis Jiménez Casas va néixer a Pontevedra, ciutat a la qual ens va portar, un cop vam deixar les maletes a Vigo, per mostrar-nos els carrers, les places de la seva infantesa amb noms de quotidianitat i de mercat setmanal com les prazas do Pan, Leña, Leite, Verdura e a Ferreiria i, de pas, convidar-nos a assaborir pebrots de Padrón, musclos i tapes de peix. Llicenciat en Medicina a la USC, es va especialitzar en psiquiatria a Madrid, Lausana i Ginebra, deixeble del neuropsiquiatre i psicoanalista Julián de Ajuriaguerra, a qui recorda amb un afecte que va més enllà del respecte professional, fundador i primer director de l'escola d'educació especial Menela, entre molts d'altres projectes. Actualment, director general i vicepresident de la Fundación Menela, una xarxa de serveis per a l'atenció personalitzada a les persones amb Trastorn de l'Espectre Autista i les seves famílies.

Quan aquella primera nit, ja de tornada a Vigo, l'equip d'*eipea* preparàvem en una terrassa de la Praza da Constitución el programa del dia següent, encara no coneixíem cap centre de la xarxa Me-

Cipriano Luis Jiménez.

nela, però en Cipriano ens havia mostrat dues actituds que ens acompanyarien durant la nostra estada: amabilitat i escolta. I venia d'antic aquest caràcter si rememorem les seves paraules a les jornades de l'associació ACTTAPI en el llunyà 1994: *"No estaven clars els límits i la nostra funció estava justament en la capacitat d'escolta, escoltar i observar tot el que l'autista i el psicòtic pot i transmet en cada moment" (...)* *"Es fa necessari mantenir l'escolta a les demandes que els autistes i els psicòtics ens poden fer en cada moment per iniciar el desenvolupament d'aquella activitat, d'aquell moment propici"*³.

Descobrint racons de Pontevedra de la mà de Cipriano Jiménez.

Per l'endemà al matí, en Cipriano ens havia recomanat els xurros de Don Gregorio, bar situat a la Porta do Sol, davant de l'hotel en què ens allotjàvem, el mateix lloc de la Praza da Constitución en què ho va fer l'escriptor i viatger George Borrow, *Jorgito el inglés*, l'any 1837, hostalatge del qual va lloar la seva excel·lència i la cortesia i intel·ligència del matrimoni basc que el regentava⁴.

En baixar del cotxe amb el que ens van venir a recollir, ens vam retrobar amb la vital espontaneïtat i simpatia de la **Paula Estévez**, Coordinadora de Servicios de Fundación Menela i Directora del Centro Castro Navás, disposada a mostrar-nos tot el que es movia a la xarxa Menela. Havíem interioritzat la dita (*"Vigo treballa, Pontevedra dorm, Santiago resa i A Coruña es diverteix"*) i vam anar per feina. Érem a Vigo. Vam anar cap al barri de Bouzas, delimitat per la ria i que basa la seva economia en el sector pesquer. Allà, en un entorn rural proper a la platja, hi havia el primer dels nostres tres destins.

Eren els primers dies de juliol i els usuaris del **CENTRO DE EDUCACIÓN ESPECIAL MENELA** eren de vacances. El necessari concert amb el món de l'educació, sense el qual molts centres no haguessin sobreviscut, comporta pagar un peatge, com ho és la incongruent interrupció estival de tres mesos, i ens porta a la ineludible pregunta de si el trastorn autista també fa vacances. Ens hi va rebre l'equip del centre, encapçalat per la seva directora **Amparo Maquieira**, a la sala de professors situada en un pavelló annex al qual vam accedir a través d'un frondós jardí, esquitxat de gronxadors, i deixant a un costat la imponent casa que després ens mostrarien i a on es troben les aules. Amb les professores i professors, en Cipriano i la Paula, departírem durant tres hores sobre l'evolució del centre, la seva metodologia i els avatars relacionats amb els canvis de mirada sobre l'autisme.

El Centro Menela va començar a funcionar en una petita casa de 60 m², en una finca del barri de Vigo de Coruxo, l'any 1976. Els seus primers usuaris van ser tres infants. Cinc anys després, es va traslladar a la seva actual ubicació. Explicava en Cipriano que *"vam començar sense saber massa per on anar"*, amb l'intercanvi i suport d'altres centres de l'Estat pioners també, com Carilet a Catalunya, inaugurat tres anys abans

i fundat per la seva col·lega i amiga la Dra. Llúcia Viloca. També, amb una visió dinàmica de la psiquiatria que va acabar creant una empremta que, afirmen satisfets, reconeixen les persones que actualment visiten el centre. L'enfocament del tractament amb els infants en aquella primera època es feia des de la psicoanàlisi, el que es traduïa en una visió sensible, de debat i supervisió, amb la introducció d'elements de la família i estudis de casos que ara es troben a faltar. Què va passar per què això es perdés? En Cipriano sembla tenir-ho clar: el canvi a una mirada excessivament cognitivista i l'entrada d'Educació. Un discurs completament centrat en el llenguatge com a paradigma, etiologia, principi i final de tota explicació i una burocratització de la feina. Amb efectes col·laterals de gran importància, com el canvi del perfil dels cuidadors o terapeutes: de majoria de psicòlegs i pedagogs a l'exclusivitat de mestres, per tal de complir amb els criteris d'educació i minant el caràcter interprofessional dels centres. Els congressos van anar tornant-se de pensament únic, exclouent totes aquelles mirades diferents i deixant de banda la psicoanàlisi sota inquisidores acusacions de manca de científicitat i de culpabilitzar els pares. No hi ha, no obstant, una actitud unànime respecte a la importància del llenguatge i l'**Ana Rodríguez**, professora veterana del centre,

advoca per recordar-nos la importància del canvi de paradigma que va suposar concebre a l'infant amb autisme com a subjecte que podia comunicar. El punt àlgid de tot aquest moviment basat en el llenguatge es troba inevitablement relacionat amb els pictogrames com a sistema augmentatiu de comunicació.

Es pot entreveure aquesta evolució de les mirades en les pròpies publicacions de l'equip de Menela. El llibre *As voces de Mármora*⁵ (1987) parla d'Autisme i Psicosis, de Mahler, Tustin, Meltzer i Misès, de la clínica. No obstant, a principis d'aquest segle i a la revista *Maremagnum*⁶, el propi equip de Menela escriu un article farcit d'al·lusions als pictogrames. De les dotze referències de la seva bibliografia, deu estan relacionades amb el llenguatge i els sistemes augmentatius de comunicació i dues amb el món de l'educació. L'Ana ens adverteix un cop més que l'educació no té per què ser instrucció si la dirigeixes cap a un paradigma de qualitat de vida. Però l'ús sostenible (realista, funcional i pràctic) dels pictogrames, admeten, es torna imprescindible per evitar embogir amb la seva proliferació. L'equip de Menela, en especial els més veterans, són conscients d'aquest gir en els darrers vint anys que deixa fora un recurs tan important com ho és la supervisió dels cuidadors i terapeutes, l'ajuda per seguir pensant davant d'un trastorn que atempta

Menjador del Centro de Educación Especial Menela.

⁴ Borrow, G. (1843). *The Bible in Spain or the Journey, Adventures, and Imprisonment of an Englishman in an Attempt to Circulate the Scriptures in the Peninsula*, Londres, traduït com *La Biblia en España* per Manuel Azaña.

⁵ Jiménez, C. et al. (1987). *As Voces de Mármora*. Edicions Xerais de Galicia. Vigo.

⁶ Equipo Menela (2000-2001). *Eu así enténdoo mellor*. Revista *Maremagnum*. Núm. 5. Pp. 93-108. Vigo.

de manera tan clara contra la capacitat de pensament. I aquest fet és viscut com una important pèrdua, com expressa l'Amparo. Es lamenten de que els criteris econòmics, comercials i a curt termini prevalguin sobre els criteris clínics.

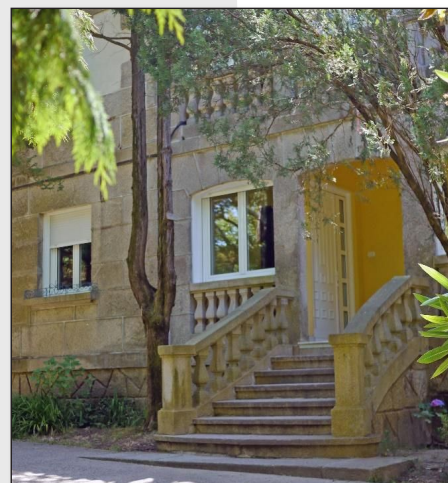
La conversa deriva cap a la inclusió dels infants amb autisme a les escoles ordinàries, política defensada a ultrança pel departament d'educació del govern de Galícia. Troben a faltar una lectura més flexible i basada en cada cas i en funció de la gravetat del trastorn. Quin seria el millor camí? Un pas previ per l'escola especial per què la millora terapèutica permeti després una millor integració a l'escola ordinària? Aquí, en Cipriano valora la feina del Centre Carillet en aquest sentit, però quan apuntem la infreqüència d'aquest camí de l'escola especial a l'ordinària, l'Amparo ho corrobora apuntant que en tots aquests anys tan sols tenen l'experiència de tres casos en què hi hagi hagut un retorn a l'escola ordinària. L'esforç, doncs, s'ha de dirigir cap a ajudar als mestres no especialitzats que acullen aquests infants a l'escola. Respecte a les propostes d'ajuda a l'escola, ens expliquen que tan sols demanen formació i informació sobre autisme les escoles que tenen un alumne autista i que el que demanen són coses concretes, pautes d'actuació. De nou, sentim el pensament amenaçat.

Preguntem sobre la concreció de la feina amb les famílies que consideren bàsica i ens expliquen que el fet que els usuaris arribin al centre en autobús dificulta un contacte fluid que compensen amb l'ús de la llibreta viatgera i altres mitjans com les trucades telefòniques, correus electrònics o pàgina web. Acostumen a fer tres reunions per curs amb cada família. Lamenten la poca demanda per part dels pares dels alumnes més grans, molt danyats pel desànim. Però més enllà dels detalls, reflexionen també sobre la formació dels membres de l'equip, més preparats per treballar amb nens que amb pares, i la inseguretat i dubtes que això els crea a l'hora d'apropar-se a les famílies. La Paula ens adverteix de *que voler ser salvades de tot com a professional, també és un problema*. En tot cas, quan parlem de

famílies, prima la comprensió: estem sis hores, deu anys; els pares tota la vida.

A Menela estan amoïnats pel seu futur. En Cipriano ens explica que l'escola ha anat creixent sempre de manera sostenible, però ara pateixen per la davallada demogràfica i que l'optimització econòmica passi per sobre de les necessitats o les indicacions clíniques. El moment actual és delicat. Els demanem pel futur que veuen per Menela. En Cipriano és contundent: tenen uns professionals que estan en el seu millor moment, joves i amb dilatada experiència. No es pot dilapidar aquest potencial, no es pot deixar morir aquest centre per amortitzar despeses. Tal vegada el futur, ens expliquen, està en la seva conversió en centre de recursos, en lloc de referència per sensibilitzar i formar.

Amb aquesta reflexió al cap, ens aixequem de la taula i desentumim els ossos. Ens van ensenyar aleshores els espais on es desenvolupa la vida diària a Menela: el menjador i l'escola. Al menjador, comprovem l'ús i la presència dels pictogrames. També vam poder contemplar un meravellós quadre dibuixat per l'Andrés, un alumne, que representa un pastís/escola commemorativa dels quaranta anys de Menela. Entrant a la casa que acull les aules de Menela, mentre la Núria buscava el millor angle per les fotos i l'Amparo parlava amb el Josep M^a, la Susanna s'aturava en les sensacions i afirmava: *fa olor de vainilla*. Els colors clars de les parets de les aules, les fotos dels nois en elles,

Entrada de l'escola.

la passió i l'afecte amb que l'Amparo ens presenta el seu centre i aquesta olor de vainilla ens revelen la cura amb que els professionals de Menela tracten als seus usuaris.

Escollir els tempos i els llocs forma part del *savoir faire* i l'elecció d'un restaurant amb vistes a l'arenal de la Praia América (la antiga praia Area Rubia), a Panxón, després del llarg i fructífer, però alhora laboriós debat i abans de la nostra següent visita, no va tenir preu. Li ho devem a l'**Antía Fernández**, psicòloga, agent d'ocupació i preparadora laboral que ens esperava, amable com sempre, al restaurant.

A la tarda, vàrem visitar el **Centro de Día e Residencial Castro Navás** a Priegue, al Concello de Nigrán, un escenari ben diferent al matinal. Ubicat a deu kilòmetres de Vigo, sobre l'oceà, amb les Illas Cíes de fons, l'aparcament ens va rebre amb un sol de justícia que imaginem poc freqüent durant la resta de l'any. La primera sensació va ser de deserta grandiositat. No endebades es tracta d'un espai de trenta-cinc mil metres quadrats. En Cipriano ens devia llegir el pensament, doncs a la seva xerrada introductòria a la filosofia de Castro Navás va fer referència als comentaris dels visitants: "Aquí no hi ha ningú, diuen molts quan venen... Perquè cadascú és on ha de ser, a diferència d'altres llocs, on tothom és al vestíbul". I és que Castro Navás parteix de la idea de que tothom, amb independència de les seves majors o menors capacitats,

Aula del Centro de Educación Especial Menela.

pot fer alguna cosa, ha de treballar. I fa referència a la influència del centre La Bourgette⁷ i del pensament i l'obra del psicoanalista George Soleillet⁸ i de la Sra. Schmitt⁹, mare d'un nen amb autisme, a la inauguració de Castro Navás, allà a l'any 1993, per cobrir les necessitats dels nens que s'anaven fent grans. "*La feina per tots, com un principi de llei, és la nostra consigna*", ja explicava en Cipriano l'any 1994¹⁰. Però no estan parlant d'una simulació de feina, de jugar a treballar, sinó d'una feina real, amb professionals en la matèria en els quatre tallers o *obradoiros*. *Cal dur la roba a la bugaderia. No sóc jo, és que toca*. Aquí són persones adultes.

Algunes d'aquestes persones adultes han estat alumnes del Centro Menela. Està a la filosofia d'ambdós centres el convenciment de que les persones tenen la capacitat d'evolucionar sempre,

Obradoiro lavandería al Centro Castro Navás.

Obradoiro hortofructicultura al Centro Castro Navás.

tant des de l'educació com des dels interessos. Però també de que han de ser cuidats els ambients i les relacions. Resalten, per exemple, la importància de l'empatia amb i del monitor o la cerca de l'afinitat o, com a mínim, de la mínima interferència entre companys. I per això, desitjarien una major base teòrica pels seus educadors, una major formació que no s'inclou en la titulació requerida, que poguessin conèixer millor a les persones amb qui treballen. La **Pilar Pardo**, psicòloga, treballa a Menela per pal·liar aquestes carències, per ajudar a entendre. Altra vegada, la importància del pensament.

La condició d'adults comporta un altre corol·lari que ens destaca també la Paula, directora de Castro Navás, en la seva presentació del dia a dia del centre: la salut física. *Es fan grans, hem de cuidar més la salut que l'autisme*, afirma. Ens parla de medicacions cròniques, de les dificultats per expressar el dolor per part de les persones amb autisme, de la manca de seguiment mèdic durant la seva infantesa i joventut en la majoria dels casos. També dels seus pares, a qui els comencen a faltar les energies per dur-los al metge. Estem parlant, en alguns casos, de pares de setanta anys d'edat. El centre es fa càrrec de la qüestió. Ens ho exemplifiquen amb l'anàlisi anual que els fan per protocol.

El paper dels pares canvia quan arriben a l'edat adulta. Canvien les expectatives, també la implicació en alguns casos: *jo he fet fins aquí, ara us toca a vosaltres*. Com recalca la Paula, hom no decideix ser pare d'un fill dependent per tota la vida. Altres pares semblen pretendre aturar el temps i no deixen créixer als fills. Són tots ells pares que han viscut altres temps en la relació amb el trastorn, de més desconeixement, de culpabilitzacions, ens expliquen.

S'accentua el dilema i la preocupació dels pares: faig que el germà esdevingui tutor o no? Li deixo aquesta càrrega? Els germans estan igual de cremats i afectats que els pares, ens adverteixen. I en alguns casos, treballar el dol deixa de ser un plantejament abstracte: cal elaborar l'absència real de familiars. S'imposen altres conceptes: residència, lloc de vida, fundació tutelar...

L'objectiu de la residència és el de poder dur una vida molt semblant a la nostra, ens explica la **Sonia Álvarez**, responsable del Servizo de Residencia, i fa servir una expressió molt escaient: *ambiente casiña*. Hi ha una estructura física que ho sustenta, per cases... *jo visc a la casa verda, jo a la groga*. A la tar-

Cases blava i vermella del Servizo de Residencia al Centro Castro Navás.

da, s'acaba la feina. Dels cinquanta-dos usuaris, trenta-vuit són interns. Toca pensar en el que hom vol fer, en els interessos, en els ocis. Els usuaris han de pensar-ho amb el suport dels seus monitors. La **Sonia** ens presentarà més tard els llocs, la plaça en què convergeixen les cases, després d'un passeig entre rouredes, castanyers i líquidàmbars. Quan el van crear, Castro Navás va ser projectat amb la intenció de que les edificacions, fos quina fos la seva disposició formal, interferissin el mínim possible amb l'entorn natural¹¹.

⁷ L'associació de pares i professionals La Bourgette fou creada l'any 1973, obrint una institució per nois autistes i psicòtics a la Provence francesa.

⁸ Psicoanalista francès, deixeble de F. Tosquelles, impulsor de la psicoteràpia institucional i iniciador i primer director del Centro La Bourgette.

⁹ Schmitt, MJ (1983). Reflexions sur le devenir des Adultes Psychotiques. Publicat per Le Syndicat National des Associations de Parents d'Enfants Inadaptés. Paris.

¹⁰ Jiménez, C. (1994). Op. Cit. Pàg. 142.

¹¹ Jiménez, C. (1994). Op. Cit. Pàg. 143.

Mentre passem per la zona, recordem les paraules que acabava de pronunciar **Luis Alejandro Chammah**, psicomotricista de Castro Navás, sobre el recurs que aporta l' ampli espai de que disposen, en especial en moments de crisi: poder sortir, caminar, no romandre tancats en un espai petit i claustrofòbic ajuda. Luis Alejandro està amoïnada pel marc teòric, per treballar la singularitat. La Paula dona suport a la reflexió: *el millor professional és el que es qüestiona*. En el recorregut, la Paula, la Sonia i l'Antia ens mostren els *obradores*: la bugaderia, els dos hivernacles, el galliner, la cuina on s'elabora la melmelada, el taller de manualitats.

Així mateix, la piscina d'hidroteràpia i la sala de cinema, entre d'altres espais. Ens mostren al final del camí la nova residència, preparada des de fa anys per més de cinquanta usuaris i encara no inaugurada. Observem entre l'estupor i el dolor els mobles coberts de plàstics i les caixes sense desembalar. Reflexionem sobre els despropòsits de l'administració, sobre el malbaratament de recursos infrautilitzats. L'espai està presidit per unes astoradores reproduccions de fotografies en blanc i negre que va fer en Ricard Terré i que va donar a Menela. El fotògraf català, que va viure i morir a Vigo, es negava a datar les seves imatges perquè considerava que el que era important en elles era la manera en que reflectien l'esperit humà. La seva mirada subjectiva buscava l'ànima més enllà del rostre. L'impacte de les seves fotografies en el silenci de la residència fantasma contrasta amb les magnífiques vistes de l'Atlàntic des dels amplis finestrals.

L'art està present a Castro Navás. No només en les fotografies d'en Ricard Terré, sinó també en els acords de la seva *Orquestra Castro Navás*, que no vam poder escoltar per ser període estival, o en les captivadores pintures obsessives i acolorides de la Yoli. La Yolanda pateix sordesa i discapacitat profunda, però un dia va descobrir els pinzells. Es minuciosa pintant, passa hores amb les seves pintures. Aquesta afició, ens explica amb orgull en Cipriano, li ha suposat aconseguir guanyar premis en concursos internacionals. Coneixem a la Yoli i

Taller de pintura al Centro Castro Navás.

a altres usuaris en un recés de la seva jornada, els saludem a ells i als monitors que els acompanyen. La nostra presència causa expectació. Tanquem la visita a Castro Navás. Com la Fundación Menela, ens expliquen, va tancar el cicle de serveis amb la constitució a l'any 2007, de la **Fundación Tutelar "Camiño do Miño"**. En aquest moment, dues persones estan tutelades per la fundació.

El dilluns 4 de juliol havia comportat una llarga jornada de feina i intercanvi. Per poder aposentar totes les idees i reflexions sorgides durant el dia, havíem d'alimentar també el cos i els nostres amfitrions havien reservat taula a Casa Roucos. Vàrem caminar des del nostre hotel fins al carrer de Santa Marta, on ens van rebre els germans Sira i Toñito, propietaris del local, reconegut pel seu menjar tradicional. Amb en Cipriano, la Paula i l'Antia, l'equip d'*eipea* vam poder gaudir de les truites de patates, els peixos i, per postres, les gustoses filloas preparades per la Sira, en un bigarrat menjador, farcit de fotos, quadres, plantes, rellotges, un aqüari i tota mena de motius mariners. Un lloc que captivà al mateix George Soleillet, que s'hi deixava caure pel seu compte per assaborir els seus plats. Ribeiro blanc i un assortiment d'"orujo" per acabar ens van ajudar a pair la intensa i fructífera jornada.

Dimarts, segon i darrer dia de la nostra visita a la xarxa Menela, en Cipriano ens va acompanyar durant l'esmorzar amb xurros al Gregorio. La conversa matinal va discórrer entre aspectes per-

sonals i reflexions sobre la política actual i la relació entre Galícia i Madrid, evitant els temes estrictament professionals que reservàvem per les hores posteriors. Vam caminar fins a la Rúa Laxe. Situat en ple casc històric, l'edifici CAMI és un immoble amb una superfície construïda de 700 m², distribuïts en quatre plantes. Les seves instal·lacions estan ocupades pels Servizos de Apoio Familiar, Atención Temperá, Atención e Habilitación Psicosocial, Centro de Formación, Lecer e Promoción do Voluntariado. A tocar de la ria, el grall d'una munió de gavines es filtrava a l'edifici i en la nostra conversa i ens recordava amablement la proximitat de l'oceà.

Ens debatíem en una certa intriga, prèvia a la visita, per l'amalgama de serveis que reunia CAMI i per saber si estàvem visitant un centre d'atenció precoç a l'ús. Ens va situar la Paula, amb unes primeres xifres: atenen a 67 usuaris de 0 a 12 anys; 14, de 13 a 17 i 5 de 18 a 35. *Abastem força*, va dir amb un somriure. De fet, la constitució del servei d'atenció precoç es va fer dins del **Servizo de Atención Integral** (SAI), per dos motius meridians: moltes de les demandes eren de famílies de nens de més de sis anys i un nombre important dels nens que feien els sis anys continuaven necessitant intervenció. Pel que ens expliquen, el servei està per sobre de les distincions per edat i s'estén en un continuu d'ajuda als nens amb TEA i les seves famílies. Atenció precoç i atenció integral. Es tracta d'un servei privat, en que els infants poden beneficiar-se de beques concedides pel Ministerio de Educación i la Conselleria de Política Social de la Xunta de Galicia, ja sigui com a suport cognitiu o per dependència.

El **Servizo de Atención Temperá** és en principi generalista, però a la pràctica es tracta d'un servei específic o, al menys i com indica en Cipriano, especialitzat. La majoria dels usuaris són derivats per sospita d'autisme. Per aquest motiu, poder donar un bon diagnòstic forma part de les prioritats. La Pilar ens refereix detalls de les derivacions, bàsicament realitzades per neuropediatres, escoles bressol i escoles, tot i ser els pares qui han de concretar la deman-

da. En la conversa lamentem de manera comú que es continua perdent molt de temps. Que per diversos motius —en part atribuïbles a les famílies, però també als professionals que haurien de detectar amb major promptitud i escoltar millor als pares— l'atenció i tractament s'enredereix força més enllà del que seria desitjable. La millora en els darrers temps no eximeix de la crítica. En tot cas, moltes famílies ja han fet un recorregut per diversos serveis i, malauradament, amb diferents diagnòstics, abans d'arribar aquí. Contrastem les nostres diferències en el tractament, en especial en la relació amb les famílies. Ens expliquen que, en general, treballen amb els infants sols i que inclouen als pares en els darrers vint minuts de la sessió per tal que aprenguin com dirigir-se als seus fills. Quan els nens són més grans, el telèfon serveix per resoldre dubtes o donar consells. La freqüència del tractament sol ser setmanal, i, en part, està en funció dels recursos econòmics de la família.

En Cipriano ens parla de la importància del pla terapèutic i de la supervisió de la feina que cuidi i ajudi a pensar als terapeutes i que, de nou, trobem a faltar. Cita a Charcot per relativitzar el valor de la teoria ("La teoria és bona, però no impedeix que els fets succeeixin") i per posar en valor l'experiència i la capacitat d'adaptar abordatges. I en aquesta línia, defineix el servei que estem visitant com *jove*. La necessitat de formació es fa evident: a les escoles, en els pediatres i, en general, en els professionals que treballem amb persones amb autismes i amb les seves famílies. A nivell clínic, la formació i la supervisió revesteixen una vital diferència en temes com els que apareixen a la conversa: com saber quan un terapeuta està deprimat perquè sent que no pot aportar més al seu pacient o si realment aquest pacient necessita un canvi de terapeuta. Se'ns glaça la sang quan algú apunta que la supervisió és un luxe que no es poden permetre. Qui els n'haurà convençut? Substituir-ho pel comentari dels neguits i dubtes dels casos entre passadissos o a la entrada dels despatxos no sembla el més idoni. La

Conversant amb els companys del Servizo de Atención Temperá i Apoio Integral.

Pilar continua intentant pal·liar aquesta carència.

Dediquem temps a parlar de grups. Els grups s'entenen també com un segon pas terapèutic, després d'un primer període de sessions individuals. Ens expliquen que solen formar grups de quatre o cinc nens amb dues terapeutes. Alguns, amb nois d'alt rendiment, com els que porta l'**Ana Moure**, dues hores seguides en una demanda mixta, entre l'estructuració i la cerca del suport entre ells mateixos. La Pilar explica l'origen d'aquests grups de nois que tenien ganes de fer amics sense aconseguir-ho a causa del seu trastorn.

A partir dels interessos de cadascun varen anar forjant un interès mutu en el que van acabar participant també les famílies. Endevinem un cert objectiu de generació d'autonomia en els grups que ens relaten. Les famílies, ens expliquen, demanden grups en què es treballin les habilitats. Parlem de la infinita demanda de les famílies, que no deixa de ser la infinita necessitat que genera el trastorn. Demanda sense fi perquè l'autisme és una necessitat sense fi. Però també, com ens adverteix en Cipriano, la demanda funciona quan posen límits. Sense esmentar-ho, parlem de la confusió i la indiferenciació, també de les projeccions que aquesta immensa demanda pot generar en els terapeutes i que els porta a acabar donant el seu número de telèfon particular a les famílies. Quina és la demanda de la família i quina la ne-

cessitat de la família? Però els aspectes prosaics també tenen el seu pes: les dificultats econòmiques i logístiques de les famílies es viuen com a molt presents i determinants.

Canviem de lloc per continuar la xerrada, les necessitats diàries s'imposen. Com les que ens impedeixen conversar més enllà de la salutació amb la treballadora social **Mercedes López**, que ha d'atendre les seves funcions. Els gralls de les gavines ens acompanyen en la visita pels diferents llocs que ens mostra la Paula en el trasllat. Recuperem a la nova sala més instantànies d'en Ricard Terré. Les psicòlogues i terapeutes del Servizo de Atención Temperá **Macarena Blanco** i **Mar Morais**, ens continuen explicant aspectes del funcionament del servei. Ens parlen d'orientació escolar, com una de les qüestions bàsiques en el treball que realitzen. També de les coordinacions amb les escoles. Ens expliquen, d'altra banda, que l'atenció domiciliària ha esdevingut menys freqüent degut a l'augment de casos que atenen. En Cipriano ens recorda que el naixement de les coses marca. Els diferents recursos s'han anat creant a mesura que les necessitats anaven sorgint. Això ha derivat en la xarxa de serveis que ha creat Menela.

Ens acomiadem. Els nostres amfitrions endevinen que necessitem recloure'ns en la soledat de l'equip d'*eipea* per acomodar tot allò que s'ha parlat i poder-nos acomiadar de Vigo. Buscarem la compensació d'unes zamburiñas, cloïses, pop, rap i lluç a la gallega en un calorós restaurant, El Capitán. Refredem els darrers moments amb un gelat i cafè amb gel a la ja familiar Praza da Constitución. S'acaben les nostres hores a Vigo. A les maletes ens enduem de regal també -a banda del sabó i la melmelada elaborats a Castro Navás i del llibre "As voces de Mármora" dedicat- els exemplars de la revista **Maremagnum**, que es va començar a publicar ara fa vint anys com a òrgan de difusió del món de l'autisme, editada per la Federación Autismo Galicia i dirigida per en Cipriano. El mateix Cipriano dedicarà el seu temps per fer-nos un darrer favor, conduir-nos fins a l'aeroport. Una amable intensitat ens acompanya en el vol de tornada. ●